

ТОКАР ВОЛОДИМИР,
ВАСІЛЄВСКА НАТАЛІЯ¹

Концептуалізація гендерної компоненти економічної безпеки країни

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено огляд підходів до трактування поняття «економічна безпека» через призму їх трансформації під впливом змін у соціально-економічних системах різного таксономічного рівня, а також визначено позиціювання гендерної безпеки як її важливого компонента. Авторами зазначено причини актуалізації гендерної проблематики, зокрема висвітлено особливості сучасного етапу розвитку світової економічної системи в контексті трансформації ринків праці, інформатизації та перманентного впровадження інновацій на тлі загострення протиріч, які викликані структурними трансформаціями соціально-економічних утворень (як національних, так і міжнародних) та міграційними потоками. Проведено огляд сучасних досліджень з гендерних питань, зокрема стосовно різноманітності та одночасної подібності стереотипів, які перешкоджають економічному розвитку та досягненню гендерної рівності; критичного дискурсу стосовно об'єкту гарантування гендерної рівності – рівних можливостей для жінок і чоловіків чи рівності результатів їх діяльності; порівняння впливу технологічних змін на зайнятість чоловіків і жінок; визначення сучасних тенденцій позиціювання жінок на робочому місці та в лідерстві; особливостей гендерної політики в рамках освітнього та наукового простору ЄС; обґрунтування залучення жінок до технічних сфер у термінах результативності ведення бізнесу тощо. На основі методу аналогії запропоновано визначати гендерну безпеку як об'єктивно допустимий рівень (ступінь) досягнення та захисту рівності чоловіків і жінок в економічній системі певного таксономічного рівня від зовнішніх і внутрішніх загроз у короткостроковій перспективі та/або забезпечення передумов для досягнення абсолютної рівності в прогнозованому майбутньому. Виокремлено шість рівнів ієрархізації гендерної безпеки, а саме: мегарівень – глобальна гендерна безпека; метарівень – міжнародна гендерна безпека (регіональний рівень, рівень інтеграційних утворень) та транснаціональна гендерна безпека (транснаціональні й мультинаціональні корпорації, транснаціональні банки тощо); макрорівень – гендерна безпека держави; мезорівень – гендерна безпека регіонів і галузей економіки; мікрорівень – гендерна безпека підприємства; нанорівень – гендерна безпека домогосподарства, сім'ї та особистості. Розроблено комплекс понять у рамках гендерної безпеки, зокрема запропоновано визначення глобальної та міжнародної гендерної безпеки, транснаціональної гендерної безпеки, гендерної безпеки держави та гендерної безпеки особи. Авторами представлено пропозиції стосовно формування системи показників гендерної безпеки держави та інтеграційних утворень, яка поєднує окремі модифіковані індикатори демографічної та соціальної безпеки, а також структурні компоненти індексу гендерного розриву Всесвітнього Економічного Форуму, зокрема співвідношення чисельності жінок і чоловіків із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 75

¹ Токар Володимир Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», стипендіат Кабінету міністрів України (2018). Сфера наукових інтересів: міжнародні фінанси, економічна безпека держави, глобальна фінансова безпека, інклюзивна економіка, рівні можливості, гендерні питання. Електронна адреса: tokarww@ukr.net.

Васілевська Наталія Степанівна — доктор економічних наук, професор кафедри економіки та менеджменту, Університет Яна Кохановського в Кельцах (Польща). Сфера наукових інтересів: аналіз фінансів підприємств, оцінка кредитоспроможності підприємств, оцінка нерухомого майна як предмета іпотеки, іпотечні відносини, експертна грошова оцінка земельних ділянок сільськогосподарського призначення, оцінка цільних майнових комплексів, економічна безпека, гендерна рівність. Електронна адреса: n.wasilewska@unipt.pl.

відсотків медіанного рівня загальних доходів; співвідношення рівня зайнятості жінок і чоловіків у віці 15-70 років, відсотків населення відповідної вікової групи тощо.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна безпека, економічна безпека держави, гендерна безпека, гендерна рівність, гендерна безпека держави, індикатори гендерної безпеки.

Вступ

Актуалізація гендерної проблематики у всіх її проявах відбувається на тлі потенційного глобального зменшення кількості високооплачуваних робочих місць унаслідок прискореної інформатизації та інноватизації суспільства з одночасним ренесансом релігійної ідентичності, націоналістичних поглядів і протекціонізму як відповідь на структурні трансформації та бурхливі міграційні процеси. Крім того, широкого поширення набули песимістичні настрої стосовно подальшого поступу людства через розповсюдження ядерної зброї, кліматичні зміни, виснаження природних ресурсів, посилення фундаменталістських і авторитарних тенденцій у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку, зокрема й членів Європейського Союзу. У зв'язку з цим концептуалізації потребують гендерні аспекти економічної безпеки в цілому та цього інтеграційного утворення зокрема, що дозволить у подальшому розробити адекватні сценарії сучасного виявлення, протидії та мінімізації відповідних загроз на національному, регіональному й глобальному рівнях.

Серед значної кількості публікацій з гендерних питань доцільно виокремити: дослідження різноманітності та одночасної подібності стереотипів, які перешкоджають економічному розвитку та досягненню гендерної рівності (Н. Кабір)²; критичний дискурс стосовно об'єкта гарантування гендерної рівності — рівних можливостей для жінок і чоловіків чи рівності результатів їх діяльності (А. Мітра, Дж. Банг та А. Бісуас)³; порівняння впливу технологічних змін на зайнятість чоловіків і жінок (Дж. Порталатін)⁴; визначення сучасних тенденцій позиювання жінок на робочому місці та в лідерстві (С. Сандберг та Н. Сковелл)⁵; аналіз впливу дотримання принципу гендерної рівності на рівень соціально-економічного розвитку та інноваційної конкуренто-

² *Kabeer N. Gender Equality, Economic Growth, and Women's Agency: the "Endless Variety" and "Monotonous Similarity" of Patriarchal Constraints / N. Kabeer // Taylor and Francis Journals Feminist Economics. — 2016. — Vol. 22, Issue 1. — PP. 295-321 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13545701.2015.1090009?scroll=top&needAccess=true>.*

³ *Mitra A. Gender Equality and Economic Growth: Is It Equality of Opportunity or Equality of Outcomes? / A. Mitra, J. T. Bang, A. Biswas // Taylor and Francis Journals Feminist Economics. — 2015. — Vol. 21, Issue 1. — pp. 110-135 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://ideas.repec.org/a/taf/femeco/v21y2015i1p110-135.html>.*

⁴ *Portalatin J. Technology Could Destroy More Jobs for Women Than Men / J. Portalatin [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://fortune.com/2017/01/28/automation-workers-women-pay-gap/>.*

⁵ *Sandberg S. Lean In: Women, Work, and the Will to Lead / S. Sandberg, N. Scovell. — Knopf:New York, 2013. — 230 p.*

спроможності країн Європейського Союзу (О. Вінська та В. Токар)⁶; огляд особливостей гендерної політики в рамках освітнього та наукового простору ЄС (В. Троян)⁷; характеристику гендерних стереотипів на ринку праці (Л. Магдюк)⁸; обґрунтування залучення жінок до технічних сфер у термінах результативності ведення бізнесу (К. Галло та М. Ровер)⁹; висвітлення особливостей гендерної політики у сфері зайнятості населення США (О. Дашковська¹⁰); розкриття гендерних аспектів розвитку малого підприємництва (Н. Лавріненко та О. Рудік¹¹). Віддаючи належне напрацюванням авторів стосовно гендерної проблематики, слід зазначити, що в умовах сучасних геополітичних і цивілізаційних викликів доцільно сконцентрувати увагу саме на гендерному аспекті економічної безпеки. Ураховуючи вищенаведене, метою цього дослідження є розкриття сутності гендерної безпеки та визначення її позиціонування у системі економічної безпеки в цілому та економічної безпеки Європейського Союзу зокрема.

Підходи до трактування категорії «економічна безпека»

Достатньо відомим фактом є те, що «безпека» у грецькій мові означає «володіння ситуацією», а іншим підходом до тлумачення є відсутність стародавнього духу Пека, який завдавав постійні турботи та клопоти. В історичних літературних джерелах згадування «безпеки» можна знайти у Старому Заповіті, а саме в «Пророцтві на Сидон»¹², окремі аспекти безпеки та визнання ролі держави зустрічаються у давньогрецьких філософів Платона (стосовно подолання загроз надмірного розшарування суспільства за майновою ознакою)¹³ та Сократа (який сенс існування держави вбачав саме у захисті громадян)¹⁴. У Західній Європі під терміном «безпека» з 1190 р. розумі-

⁶ *Вінська О. Й.* Взаємозалежність гендерної рівності та інноваційної конкурентоспроможності країн ЄС / *О. Й. Вінська, В. В. Токар* // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2016. — № 12. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-12-2016>; *Вінська О. Й.* Гендерна рівність та соціально-економічний розвиток країн-членів Європейського Союзу / *О. Й. Вінська, В. В. Токар* // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. — 2016. — № 2. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/2_2016/08.pdf.

⁷ *Троян В.* Гендерна політика як складова освітнього і наукового простору Європейського Союзу / *В. Троян* // Світогляд. — 2012. — № 6. — С. 64-68.

⁸ *Магдюк Л.* Гендерні стереотипи. Вплив гендерних стереотипів на представлення жінок і чоловіків на ринку праці [Текст] / *Л. Магдюк* // Маркетинг в Україні. — 2011. — № 5-6. — С. 7-10.

⁹ *Gallo, K.* Tech Is Empowering Women, And It's Great for Business / *K. Gallo, M. Rohwer* [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.greenbiz.com/article/ict-sector-empowering-women-and-its-great-business>.

¹⁰ *Дашковська О.* Гендерна політика у сфері зайнятості населення: досвід США / *О. Дашковська* // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 2. — С. 163-168.

¹¹ *Лавріненко Н.* Гендерний аспект розвитку малого підприємництва / *Н. Лавріненко, О. Рудік* // Соціологія: теорія, методи, маркетинг : науково-теоретичний часопис. — 2010. — № 3. — С. 111-135.

¹² *Мірошниченко О. В.* Теоретичні аспекти дослідження питання національної економічної безпеки [Текст] / *О. В. Мірошниченко* // Вісник економічної науки України. — 2007. — № 2. — С. 110-111.

¹³ *Платон* Государство. Закон. Политика [Текст] / Платон. — М. : Мысль, 1998. — 798 с.

¹⁴ *Похилюк В. В.* Держава в транзитивній економіці: регулювання економіки, аналіз та стан економічної безпеки. Монографія / *В. В. Похилюк*. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. — С. 75.

вся спокійний стан духу людини, захищеної від будь-яких небезпек¹⁵, а серед слов'янських народів його вживання простежується із середини п'ятнадцятого століття¹⁶.

У вісімнадцятому–дев'ятнадцятому століттях трактування безпеки зазнало впливу окремих положень природного права й було тісно пов'язано з державою. Ключовими компонентами безпеки визнавалися спокій, відсутність фізичної та моральної небезпеки, а також інститути, які забезпечували дотримання та збереження подібної ситуації¹⁷. У США міністр фінансів А. Гамільтон ще в 1791 р. вказав на необхідність підтримки національної промисловості, а Т. Рузвельт у 1904 р. визначив національну безпеку як набір умов, які забезпечують суверенітет і захист стратегічних інтересів з одночасним збереженням повноцінного розвитку суспільства, життя та здоров'я громадян (тут необхідно звернути увагу на відсутність акценту на гендерних аспектах у ті часи). Нарешті, для подолання Великої Депресії Ф. Рузвельтом у 1934 р. з метою стабілізації соціально-економічної ситуації створено Комітет з економічної безпеки¹⁸.

Енергетичні кризи 1973–1979 рр. надали додаткового імпульсу дослідженням економічної безпеки¹⁹, а вже на 42-й Сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Концепція міжнародної економічної безпеки²⁰, що фактично ознаменувало формування інституційних підвалин економічної безпеки.

З метою уточнення та удосконалення трактування, а отже, і розуміння економічної безпеки та прикладного застосування відповідного інструментарію протидії загрозам у різних сферах соціально-економічного середовища, відбувається постійний науковий дискурс. Так, у підході В. Тамбовцева зосереджено увагу на стані виробничої підсистеми будь-якої системи в контексті досягнення цілей її функціонування²¹, що дозволяє таким визначенням охопити суб'єкти та об'єкти різного таксономічного рівня, проте поза увагою залишено динамічне антагоністичне поєднання інтересів (цілей функціонування) і загроз. На противагу зазначеному підходу А. Татаркін, С. Набойченко та А. Виварець як основу

¹⁵ *Економічна безпека бізнесу: навч. посіб.* / [Г. О. Швиданенко, В. М. Кузьомко, Н. І. Норіцина та ін.]; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. — К.: КНЕУ, 2011. — С. 8.

¹⁶ *Шкарлет С. М.* Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / *С. М. Шкарлет* // *Формування ринкових відносин.* — 2007. — № 6. — С. 7.

¹⁷ *Економічна безпека бізнесу: навч. посіб.* / [Г. О. Швиданенко, В. М. Кузьомко, Н. І. Норіцина та ін.]; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. — К.: КНЕУ, 2011. — С. 9.

¹⁸ *Мірошниченко О. В.* Теоретичні аспекти дослідження питання національної економічної безпеки [Текст] / *О. В. Мірошниченко* // *Вісник економічної науки України.* — 2007. — № 2. — С. 111.

¹⁹ *Пастернак-Таранушенко Г.* Економічна і національна безпека держави / *Г. Пастернак-Таранушенко* // *Економіка України.* — 1994. — № 2. — С. 51.

²⁰ *Козаченко Г. В.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / *Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко.* — К.: Лібра, 2003. — С. 8.

²¹ *Тамбовцев В. Л.* Экономическая безопасность хозяйственных систем : структура проблемы / *В. Л. Тамбовцев* // *Вестник МГУ. Сер. 6. Экономика.* — 1995. — С. 14.

економічної безпеки визнають здатність системи існувати в умовах загроз шляхом впливу на них (ліквідація, ослаблення, компенсація та недопущення акумуляції)²². У такому трактуванні повністю проігнорована інша важлива складова економічної безпеки будь-якої системи — наявність цілей (інтересів) функціонування, реалізації яких й перешкоджають різноманітні загрози.

Дискусійним є підхід Д. Буркальцевої стосовно визнання відсутності загроз як сутнісної характеристики економічної безпеки²³, що суперечить реаліям функціонування економічних суб'єктів та об'єктів: за будь-яких обставин на практиці будь-яка система постійно перебуває під реальним або потенційним впливом тих або тих загроз, які одночасно формують передумови для її трансформації у сенсі стабільності або анти-ламкості.

У підході В. Кириленка акцент зроблено на процесі досягнення певного стану соціально-економічної системи (тобто використано динамічний підхід замість статичного), який характеризується поступом, захистом її компонентів і стійкістю до непередбачуваних або слабо передбачуваних чинників²⁴. У цілому погоджуючись з такою інтерпретацією, необхідно вказати на недоречне ототожнення цим дослідником споріднених, але не ідентичних понять «економічна безпека» (стан певної системи) та «забезпечення економічної безпеки» (процес досягнення та підтримки певного стану).

У значній кількості публікацій економічна безпека розглядається виключно через призму макрорівня, а саме економічної безпеки держави, яку, на думку Є. Палиги та А. Штангерта, в основному трактують як²⁵: певний стан економіки, який характеризується її захистом від негативних чинників; сукупність умов і потенціалів дотримання цільових параметрів функціонування; процес запобігання загрозам при реалізації економічних інтересів. Таким чином, необхідно знову наголосити на необхідності відрізнити стан (економічна безпека), сукупність умов (система економічної безпеки) та процес (забезпечення економічної безпеки).

На думку американських дослідників С. Мурдоха, К. Кнорра та Ф. Трагера, досягнення економічної безпеки держави повинно відповідати двом ключовим умовам²⁶: збереження економічної самостійності країни, тобто здатності захищати національні інтереси, приймаючи власні рішення, а також збереження або підвищення добробуту населення.

²² Цитується за: Похилук В. В. Держава в транзитивній економіці: регулювання економіки, аналіз та стан економічної безпеки. Монографія / В. В. Похилук. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. — С. 96.

²³ Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України: монографія / Д. Д. Буркальцева. — К.: Знання України, 2012. — С. 38.

²⁴ Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки. Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 17.

²⁵ Палига Є. М. Проблеми та пріоритети корпоративного управління економічною безпекою підприємств видавничо-поліграфічної галузі України / Є. М. Палига, А. М. Штангерт // Регіональна економіка. — 2009. — № 1. — С. 6.

²⁶ Murdoch C. Economic factors as objects of security: Economics security & vulnerability / C. Murdoch, K. Knorr, F. Trager. — Economics interests & national security. — Lawrence. 2001. — P. 34.

Подібного погляду дотримується і Б. Губський, який виокремлює здатність національної економіки забезпечувати критичний рівень суспільного виробництва в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз (внутрішні кризи, зменшення постачання зовнішніх ресурсів — товарів, послуг і технологій) як основний критерій економічної безпеки держави²⁷.

Слушним є підхід І. Белоусової стосовно визнання економічної незалежності, стабільності та стійкості національної економіки, а також здатності до саморозвитку й прогресу як ключових засад економічної безпеки держави²⁸. Такі принципи означають збереження національного контролю над ресурсами країни, а також забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності та рівноправності у міжнародній торгівлі на основі ефективного виробництва й підтримки високої якості продукції та послуг. Серед переліку важливих елементів є також захист власності (з акцентом на її приватній формі та власності іноземних інвесторів), сприяння модернізації виробництва, стимулювання підвищення професійного та освітнього рівня персоналу суб'єктів господарської діяльності та представників державного управління.

На думку В. Сенчагова, сутність економічної безпеки держави втілює стан економіки та владних інститутів, який спрямований на досягнення захисту національних інтересів, соціальної спрямованості розвитку та забезпечення оборонного потенціалу навіть за найгіршого зовнішнього та внутрішнього сценарію розвитку²⁹. У такому підході простежується певна мілітаристська спрямованість автора, який включає до кола інтересів економічного аналізу воєнну царину.

Ураховуючи вищенаведене, на нашу думку, економічну безпеку доцільно трактувати як об'єктивно допустимий ступінь (рівень) захисту економічної системи від зовнішніх і внутрішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей цієї системи в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому.

Концептуалізація гендерної безпеки в економічних системах різного таксономічного рівня

Необхідно зазначити, що гендерні аспекти пронизують економічні системи всіх рівнів, починаючи від особи та завершуючи глобальною економікою. У зв'язку з цим можна стверджувати, що гендерний компонент є важливою складовою економічної безпеки. На основі методу

²⁷ Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: Монографія. / Б. В. Губський — К.: 2001. — С. 14.

²⁸ Белоусова І. А. Економічна безпека як стратегічна складова національної безпеки України / І. А. Белоусова // Економічний часопис — XXI. — 2010. — № 5-6. — С. 16.

²⁹ Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) / В. К. Сенчагов / Институт экономики РАН. — М.: ЗАО «Финстатинформ», 2002. — С. 58.

аналогії можна запропонувати визначити гендерну безпеку як об'єктивно допустимий ступінь досягнення та захисту рівності чоловіків і жінок в економічній системі певного таксономічного рівня від зовнішніх і внутрішніх загроз у короткостроковій перспективі та/або забезпечення передумов для досягнення абсолютної рівності в прогнозованому майбутньому. Таким чином, об'єктом уваги гендерної безпеки є рівність чоловіків і жінок за всіма аспектами соціально-економічного розвитку на національному, міжнародному та глобальному рівнях.

Звичайно, такий підхід не позбавлений недоліків, зокрема з позицій формальної логіки можна стверджувати, що рівність або існує, або ні. Однак можна згадати численні перешкоди реалізації на практиці нормативно-правового регулювання протидії та запобігання дискримінації у будь-якій формі. Крім того, часто поверхневий аналіз не виявляє нерівності на основі гендерних ознак, проте поглиблене вивчення ситуації дозволяє визначити приховані загрози. Унікальність такої ситуації полягає в тому, що гендерна рівність є одночасно чинником економічної безпеки та її ціллю (інтересом), на досягнення якої спрямовані зусилля економічних систем різного таксономічного рівня. Продовжуючи логічний ланцюг, можна запропонувати термінологічний комплекс для визначення низки понять, які характеризують гендерні аспекти в рамках безпекознавства.

У попередніх дослідженнях нами було обґрунтовано виокремлення шести рівнів економічної безпеки³⁰, отже, на основі методу аналогії пропонуємо таку ієрархізацію гендерної безпеки (рис. 1): мегарівень — глобальна гендерна безпека; метарівень — міжнародна гендерна безпека (регіональний рівень, рівень інтеграційних утворень) та транснаціональна гендерна безпека (транснаціональні й мультинаціональні корпорації, транснаціональні банки тощо); макрорівень — гендерна безпека держави; мезорівень — гендерна безпека регіонів і галузей економіки; мікрорівень — гендерна безпека підприємства; нанорівень — гендерна безпека домогосподарства, сім'ї та особистості. Отже, гендерна безпека інтеграційних утворень (зокрема Європейського Союзу) гармонійно вписується в синергетичні зв'язки ієрархічної системи гендерної безпеки.

На основі зазначеної вище ієрархізації пропонуємо під особистою гендерною безпекою розуміти об'єктивно допустимий ступінь (рівень) захисту особи від зовнішніх загроз, пов'язаних з її гендерною ідентифікацією, який дозволяє досягти пріоритетних цілей особи в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. У цьому визначенні відсутнє згадування внутрішніх загроз, тому що в цьому контексті загрози можуть мати винятково екстернальний характер.

³⁰ Токар В. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислових підприємств та економічна безпека України: Монографія. — К.: ТОВ «ПанТот», 2013. — С. 20.

Рис. 1. Ієрархізація ґендерної безпеки

Джерело: складено авторами.

У контексті поведінкової економіки об'єктом аналізу є домогосподарство, а не сім'я. У зв'язку з цим ґендерною безпекою домогосподарства є об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок домогосподарства від зовнішніх (та внутрішніх) загроз, пов'язаних з їх ґендерною ідентифікацією, який дозволяє досягти пріоритетних цілей домогосподарства в цілому та його представників зокрема в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. Домогосподарства на відміну від сім'ї може складатися і з однієї особи, тому в такому випадку мова може йти знову виключно про зовнішні загрози, що фактично означає тотожність понять «особиста ґендерна безпека» та «ґендерна безпека домогосподарства» у цьому конкретному випадку, проте за наявності двох і більше осіб у складі домогосподарства навіть процесом взаємодії між ними створюються

відповідні загрози, які необхідно враховувати при забезпеченні його безпеки. У цьому контексті гендерна безпека може частково виходити за межі економічної царини, втім залишаючись тісно пов'язаною з нею. Зокрема, мова йде про поширені випадки домашнього насильства та експлуатації, які зазвичай набувають яскраво вираженого гендерного й одночасно економічного характеру.

У свою чергу гендерною безпекою підприємства (суб'єкта господарської діяльності) є об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок як усередині підприємства, так і при його взаємодії із зовнішнім середовищем від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей суб'єкта господарської діяльності в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. До зовнішнього середовища зокрема належать контрагенти, конкуренти, споживачі, представники контролюючих органів тощо. З позицій цивілізованого суспільства абсолютна гендерна рівність (у сенсі рівності чоловіків і жінок без відповідного заглиблення в рольові аспекти, психологічні, культурологічні та інші сторони) є метою, яка виправдовується навіть за умови наявності будь-яких потенційних або реальних економічних втрат при її досягненні, проте з позицій бізнесу, який орієнтований перш за все на отримання прибутку, повинні бути докази ефективності дотримання рівності, у тому числі в економічній царині. Оцінювання результатів дотримання гендерної рівності з точки зору суспільного відтворення та стабільного розвитку економічних систем на рівні окремого підприємства, країни, інтеграційних утворень та глобальної економіки в цілому виходить за межі нашого дослідження. У разі відсутності штучних бар'єрів на шляху меритократичного відбору працівників створюється додаткова конкуренція, яка дозволяє, з одного боку, зменшити витрати на оплату праці у зв'язку зі збільшенням її пропозиції, а з другого боку, дозволить найняти осіб, які найбільш відповідають цілям і можливостям суб'єктів господарської діяльності.

Під регіональною гендерною безпекою ми розуміємо об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок у межах адміністративно-територіальних одиниць держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць у короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. Залежно від специфіки конкретної країни адміністративно-територіальними одиницями є штати, області, райони, міста, селища, графства тощо.

На нашу думку, гендерна безпека галузі — це об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок, котрі

здіянні у певному виді економічної діяльності, від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей розвитку галузі в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. У контексті цього дослідження нами ототожнюються поняття «вид економічної діяльності» та «галузь».

Продовжуючи будувати термінологічний ланцюг, визначаємо гендерну безпеку держави як об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок в рамках національної економіки від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей розвитку держави в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. Логічним вбачається не обмежувати забезпечення гендерної рівності тільки економічною системою, проте, враховуючи специфіку нашого дослідження, такий підхід є цілком виправданим і застосовується нами стосовно гендерної безпеки на інших таксономічних рівнях.

Аналогічним чином, міжнародна гендерна безпека є об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок в рамках сукупності країн та/або інтеграційних утворень від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей цієї сукупності або інтеграційного утворення в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. Необхідно більш детально зупинитися на цьому понятті. На практиці можуть існувати загрози для певної сукупності країн (наприклад, азійських, які не перебувають у процесі завершення або початку формування єдиного економічного простору), так і для інтеграційного утворення, до яких належить ЄС. Під гендерною безпекою ЄС ми розуміємо об'єктивно досяжний в рамках цього інтеграційного утворення в цілому та його окремих країн-членів ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей ЄС у короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому.

Транснаціональна гендерна безпека нами трактується як об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок в рамках внутрішнього та зовнішнього середовища транснаціональних корпорацій від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей транснаціональної корпорації в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. За фінансово-економічним, а й, відповідно, політичним потенціалом транснаціональні корпорації перевершують більшість країн світу. Формуючи корпоративну мережу у великій кількості країн, транснаціональні корпорації здатні виступати каталізаторами змін навіть у традиційних

суспільствах шляхом розповсюдження принципу гендерної рівності в корпоративному управлінні, а також у разі взаємодії з локальними постачальниками та контрагентами. Транснаціональні корпорації можуть встановлювати додаткові вимоги, які виходять за межі суто якісно-кількісних характеристик товарів і послуг, які ними закуповуються, зокрема стосовно встановлення гендерних квот та надання переваги жінкам при прийнятті на роботу до контрагентів відповідних ТНК.

Нарешті, глобальну гендерну безпеку доцільно визначити як об'єктивно досяжний ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок у глобальній економічній системі від внутрішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей розвитку світової економічної системи в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому. Стосовно глобальної гендерної безпеки розглядаються виключно внутрішні загрози через те, що на сьогодні глобальний рівень є найвищим у ієрархізації гендерної безпеки та економічної безпеки в цілому. У цьому контексті, ураховуючи зростаючу синергію від державно-приватного партнерства у царині освоєння космічних просторів і проектів заселення нових планет, цілком припустимою є поява в майбутньому (точні строки встановити без залучення відповідних фахівців не можливо в рамках нашого дослідження) міжпланетної економічної безпеки, а й відповідно міжпланетної гендерної рівності, що призведе до розширення визначення глобальної гендерної безпеки включенням у це поняття зовнішніх відносно глобальної економічної системи загроз. Цей напрям є перспективним для розгляду в інших публікаціях у рамках наукових проектів, які носять міждисциплінарний характер.

Гендерна компонента економічної безпеки держави

Жінки, складаючи приблизно половину населення світу, усе ще в багатьох сферах соціально-економічного життя змушені боротися за рівні права з чоловіками. Так, за оцінками Центрального розвідувального управління США, у працездатному віці (15–64 років) на частку жінок припадало 49,4% населення світу (2017), тоді як у ЄС — 49,8% та в Україні — 51,8% (2018)³¹. Незважаючи на різноманітні перешкоди, жінки активно інтегруються до світової економічної системи, впливаючи на її якісну та кількісну трансформацію. Відповідно до сформованого «Форбс» рейтингу 100 найбільш впливових жінок у світі серед секторів найбільша частка зосереджена у політиці (20%), засобах масової інформації та сфері розваг (15%), фінансах та інвес-

³¹ *The World Factbook* [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.

тиціях (14%), у декількох відразу (диверсифікація діяльності) (10%); 48 з них були громадянками США, 10 — Об'єднаного Королівства, 9 — КНР (4 походили з Гонг Конгу), 4 — Індії, 3 — Франції та 2 — Німеччини³². Виходячи з цих даних США продовжують домінувати у світі, маючи можливість застосовувати «м'яку силу».

Необхідно зазначити, що Україна в цілому намагається відповідати сучасним тенденціям і вимогам досягнення гендерної рівності. Зокрема, національним законодавством передбачається застосування заходів з метою «усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб»³³, проведення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів³⁴, «урахування гендерного компонента в програмах економічного та соціального розвитку з урахуванням актуальних потреб галузей і регіонів»³⁵, гарантування рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок³⁶ та «розширення участі жінок у розбудові та встановленні миру»³⁷. На цьому тлі викликає занепокоєння та звертає на себе увагу відсутність у Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»³⁸ (далі за текстом — Рекомендації) згадування гендерної безпеки, індикаторів і підходів стосовно оцінювання їх порогових значень для забезпечення безпечного розвитку країни за цією складовою економічної безпеки.

Науковий інтерес викликає дослідження впливу дотримання порогових значень за окремими складовими економічної безпеки на чоловіків і жінок. У цьому контексті важливим є гендерний аналіз наслідків реалізації заходів держави у справі досягнення визначених цілей за окремими напрямками у рамках економічної безпеки держави. Звичайно, не є доцільним застосовувати гендерну призму до абсолютно всіх компонентів та індикаторів економічної безпеки держави та інтеграційних утворень, проте в окремих випадках це є необхідним

³² The *World's* 100 Most Powerful Women [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.forbes.com/power-women/list/#tab:overall>.

³³ Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року № 5207-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/print>.

³⁴ Постанова Кабінету Міністрів України «Питання проведення гендерно-правової експертизи» від 28 листопада 2018 р. № 997 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF/print>.

³⁵ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» від 11 квітня 2018 р. № 273 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2021-roku>.

³⁶ Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/print>.

³⁷ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» від 24 лютого 2016 р. № 113-р [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80/print>.

³⁸ Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/28.19.2013_1277.htm.

для гендерного бюджетування, що є різновидом програмно-цільового підходу з метою оптимізації та максимально ефективного використання обмежених ресурсів держави, особливо для країн, які потерпають від воєнних конфліктів (що повною мірою стосується і України).

У табл. 1 представлено можливий варіант модифікації окремих індикаторів демографічної безпеки держави та інтеграційних утворень для формування системи показників гендерної безпеки.

Таблиця 1

**МОДИФІКОВАНІ ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ**

№	Модифіковані індикатори	Складова економічної безпеки держави
1	Співвідношення очікуваної тривалості життя при народженні жінок і чоловіків, відсотків	Демографічна безпека
2	Співвідношення коефіцієнта дитячої смертності дівчат і хлопців (померло дітей віком до одного року), на 1 тис. народжених живими, відсотків	
3	Співвідношення коефіцієнта природного приросту, на 1 тис. осіб наявного населення, відсотків	
4	Співвідношення жінок і чоловіків похилого віку, відсотків	
5	Співвідношення різниці між індексами продуктивності праці та реальної середньомісячної заробітної плати жінок і чоловіків, відсотків	Макроекономічна безпека
6	Співвідношення рівня безробіття жінок і чоловіків, відсотків	
7	Співвідношення рівня тривалого безробіття (понад 12 місяців) жінок і чоловіків	
8	Співвідношення відношення обсягів заробітної плати до обсягів соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів жінок і чоловіків, %	
9	Співвідношення зайнятості жінок і чоловіків у неформальному секторі економіки, відсотків до загальної чисельності відповідно жінок і чоловіків, %	
10	Співвідношення чисельності жінок і чоловіків із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 75% медіанного рівня загальних доходів, %	Соціальна безпека
11	Співвідношення чисельності ВІЛ-інфікованих жінок і чоловіків з діагнозом, що встановлений уперше в житті, осіб на 100 тис. осіб населення, %	
12	Співвідношення чисельність хворих жінок і чоловіків на активний туберкульоз із діагнозом, що встановлений уперше в житті, осіб на 100 тис. осіб населення, %	
13	Співвідношення рівня зайнятості жінок і чоловіків у віці 15–70 років, відсотків населення відповідної вікової групи, %	

Джерело: Розроблено авторами на основі *Наказу* Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/28.19.2013_1277.htm.

Необхідно застерегти від механістичного підходу у процесі видозміни індикаторів та їх інтерпретації. Наприклад, співвідношення очікуваної тривалості життя жінок і чоловіків для забезпечення гендерної рівності в ідеалі дорівнює 1 (або 100%), проте досягнення цього показника повинно відбуватися не шляхом зменшення тривалості життя жінок, а завдяки визначенню причин низької очікуваної тривалості життя чоловіків (наприклад, в Україні) та розробки заходів, спрямованих на відповідне виправлення ситуації. Аналогічна проблема можлива в оцінюванні співвідношення чоловіків і жінок похилого віку, тобто необхідно уникати спрощеного сприйняття гендерної безпеки сутнісним наповненням якої є гендерна рівність.

При формуванні індикаторів гендерної безпеки доцільно також залучати напрацювання Світового економічного форуму, зокрема методології, яка зазначена у Доповіді стосовно глобального гендерного розриву в 2017 році (табл. 2).

Попри те що в Рекомендаціях, виходячи з контексту мова йде про економічну безпеку держави, у цілому такий підхід цілком прийнятний для дотримання відповідних уточнень, пов'язаних зі специфікою іншого таксономічного рівня, для застосування в аналізі економічної безпеки інтеграційних утворень, зокрема Європейського Союзу. Отже, у випадку Європейського Союзу можна теж виокремити виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну та фінансову безпеку цього інтеграційного утворення; а також банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового сектору, боргову безпеку, бюджетну безпеку, валютну безпеку та грошово-кредитну безпеку як компонентів фінансової безпеки ЄС. Звичайно, що повної аналогії бути не може, зокрема враховуючи суттєві геополітичні виклики, які актуалізують питання абсолютного виживання державності в Україні, у той час як Європейський Союз перебувають в процесі пошуку нових моделей взаємодії між країнами-членами як відповідь на міграційну кризу та втрату конкурентоспроможності.

Зазначені вище індикатори формують основу системи показників для вимірювання рівня гендерної безпеки окремих країн-членів та Європейського Союзу в цілому. Визначення поточної ситуації з приводу дотримання принципу гендерної рівності є лише першочерговим кроком, за яким логічним чином повинні бути проведені виділення фінансування з боку спеціалізованих фондів, державного та місцевих бюджетів з дотриманням цільової орієнтації в контексті гендерної специфіки кожної окремої адміністративно-територіальної одиниці, що дозволить підвищити ефективність не лише в питаннях гендерної безпеки на національному рівні та рівні інтеграційних утворень, але й дозволить активізувати процес відновлення соціально-економічної системи в Україні.

Таблиця 2

СТРУКТУРА ІНДЕКСУ ГЛОБАЛЬНОГО ГЕНДЕРНОГО РОЗРИВУ

Субіндекс	Індикатори	Джерело інформації
Економічна участь та можливість	Співвідношення жінок і чоловіків у загальній сукупності робочої сили	Міжнародна організація праці
	Співвідношення оплати праці жінок і чоловіків за подібну роботу (дані опитування, які нормалізуються за шкалою від 0 до 1)	Світовий Економічний Форум, Опитування думки керівництва
	Співвідношення оціненого заробленого доходу жінок і чоловіків	Розрахунки Світового Економічного Форуму на основі методології Програми Розвитку Організації Об'єднаних Націй (методологія викладена у Доповіді про Людський Розвиток у 2007/2008 рр.)
	Співвідношення законодавців, державних високопосадовців та управлінців жіночої та чоловічої статі	Міжнародна організація праці
	Співвідношення професійних і технічних працівників жіночої та чоловічої статі	Міжнародна організація праці
Отримання освіти	Співвідношення показників писемності жінок і чоловіків	Організація ООН з питань освіти, науки та культури (UNESCO), Інститут статистики освіти Організації Об'єднаних Націй
	Співвідношення частки охоплення жінок і чоловіків початковою освітою	Інститут статистики освіти Організації Об'єднаних Націй
	Співвідношення частки охоплення жінок і чоловіків середньою освітою	Інститут статистики освіти Організації Об'єднаних Націй
	Співвідношення частки охоплення жінок і чоловіків вищою освітою	Інститут статистики освіти Організації Об'єднаних Націй
Охорона здоров'я та виживання	Співвідношення чисельності жінок і чоловіків при народженні	Підрозділ Населення у структурі Організації Об'єднаних Націй, Прогнози стосовно населення світу
Охорона здоров'я та виживання	Співвідношення очікуваної тривалості життя жінок і чоловіків	Світова Організація Охорони Здоров'я, Глобальні спостереження стосовно охорони здоров'я
Участь у політичному житті	Співвідношення жінок і чоловіків у парламентах	Міжпарламентський Союз, Огляди «Жінки в політиці»
	Співвідношення жінок і чоловіків у кабінеті міністрів	Міжпарламентський Союз, Огляди «Жінки в політиці»
	Співвідношення жінок і чоловіків на чолі держави (за остання п'ятдесят років)	Розрахунки Світового Економічного Форуму

Джерело: World Economic Forum "The Global Gender Gap Report 2017", р. 4 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

Висновки

Гендерна безпека є об'єктивно допустимим рівнем (ступенем) досягнення та захисту рівності чоловіків і жінок в економічній системі певного таксономічного рівня від зовнішніх і внутрішніх загроз у короткостроковій перспективі та/або забезпечення передумов для досягнення абсолютної рівності в прогнозованому майбутньому.

Ієрархізація гендерної безпеки передбачає виокремлення шести основних рівнів, а саме: мегарівень — глобальна гендерна безпека; метарівень — міжнародна гендерна безпека (регіональний рівень, рівень інтеграційних утворень) та транснаціональна гендерна безпека (транснаціональні й мультинаціональні корпорації, транснаціональні банки тощо); макрорівень — гендерна безпека держави; мезорівень — гендерна безпека регіонів і галузей економіки; мікрорівень — гендерна безпека підприємства; нанорівень — гендерна безпека домогосподарства, сім'ї та особистості.

Гендерною безпекою Європейського Союзу є об'єктивно досяжний в рамках цього інтеграційного утворення в цілому та його окремих країн-членів ступінь (рівень) забезпечення та захисту рівності чоловіків і жінок від внутрішніх і зовнішніх загроз, який дозволяє досягти пріоритетних цілей Європейського Союзу в короткостроковій перспективі або створює передумови для їх досягнення у прогнозованому майбутньому.

До системи показників гендерної безпеки держави та інтеграційних утворень (зокрема, Європейського Союзу) належать окремі модифіковані індикатори демографічної та соціальної безпеки, а також структурні компоненти індексу гендерного розриву Світового Економічного Форуму. Перспективними для подальших досліджень є уточнення поняття «гендерна безпека» на різних таксономічних рівнях, удосконалення системи індикаторів гендерної безпеки, а також визначення порогових значень стосовно фінансування заходів на локальному, національному та міжнародному рівнях для усунення існуючих диспропорцій у контексті гендерної рівності.

Список літератури

1. Gallo, K. Tech Is Empowering Women, And It's Great for Business / K. Gallo, M. Rohwer [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.greenbiz.com/article/ict-sector-empowering-women-and-its-great-business>.
2. Kabeer N. Gender Equality, Economic Growth, and Women's Agency: the "Endless Variety" and "Monotonous Similarity" of Patriarchal Constrains / N. Kabeer // Taylor and Francis Journals Feminist Economics. — 2016. — Vol. 22, Issue 1. — PP. 295-321 [Електронний ресурс] — Режим доступу:

<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13545701.2015.1090009?scroll=top&needAccess=true>.

3. *Mitra A.* Gender Equality and Economic Growth: Is It Equality of Opportunity or Equality of Outcomes? / A. Mitra, J. T. Bang, A. Biswas // Taylor and Francis Journals Feminist Economics. — 2015. — Vol. 21, Issue 1. — PP. 110-135 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://ideas.repec.org/a/taf/femeco/v21y2015i1p110-135.html>.

4. *Murdoch C.* Economic factors as objects of security: Economics security & vulnerability / C. Murdoch, K. Knorr, F. Trager. — Economics interests & national security. — Lawrence. 2001. — P. 34.

5. *Portalatin J.* Technology Could Destroy More Jobs for Women Than Men / J. Portalatin [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://fortune.com/2017/01/28/automation-workers-women-pay-gap/>.

6. *Sandberg S.* Lean In: Women, Work, and the Will to Lead / S. Sandberg, N. Scovell. — Knopf:New York, 2013. — 230 p.

7. *World Economic Forum* “The Global Gender Gap Report 2017” [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf.

8. *The World Factbook* [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.

9. *The World's 100 Most Powerful Women* [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.forbes.com/power-women/list/#tab:overall>.

10. *Белоусова І. А.* Економічна безпека як стратегічна складова національної безпеки України / І. А. Белоусова // Економічний часопис — XXI. — 2010. — № 5-6. — С. 14-17.

11. *Буркальцева Д. Д.* Інституціональне забезпечення економічної безпеки України: монографія / Д. Д. Буркальцева. — К.: Знання України, 2012. — 347 с.

12. *Вінська О. Й.* Взаємозалежність гендерної рівності та інноваційної конкурентоспроможності країн ЄС» / О. Й. Вінська, В. В. Токар // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2016. — № 12. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-12-2016>.

13. *Вінська О. Й.* Гендерна рівність та соціально-економічний розвиток країн-членів Європейського Союзу / О. Й. Вінська, В. В. Токар // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. — 2016. — № 2. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/2_2016/08.pdf.

14. *Губський Б. В.* Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: Монографія. / Б. В. Губський — К.: 2001. — 122 с.

15. *Дашковська О.* Гендерна політика у сфері зайнятості населення: досвід США / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. — 2010. — № 2. — С. 163-168.

16. *Економічна безпека бізнесу: навч. посіб.* / [Г. О. Швиданенко, В. М. Кузьомко, Н. І. Норіцина та ін.]; за заг. та наук, ред. Г. О. Швиданенко. — К.: КНЕУ, 2011. — 511 с.

17. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року № 5207-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/print>.

18. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/print>.

19. *Кириленко В. І.* Інвестиційна складова економічної безпеки. Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с.

20. *Козаченко Г. В.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.

21. *Лаврінченко Н.* Гендерний аспект розвитку малого підприємництва / Н. Лаврінченко, О. Рудік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг : науково-теоретичний часопис. — 2010. — № 3. — С. 111-135.

22. *Магдюк Л.* Гендерні стереотипи. Вплив гендерних стереотипів на представлення жінок і чоловіків на ринку праці [Текст] / Л. Магдюк // Маркетинг в Україні. — 2011. — № 5-6. — С. 7-10.

23. *Мірошниченко О. В.* Теоретичні аспекти дослідження питання національної економічної безпеки [Текст] / О. В. Мірошниченко // Вісник економічної науки України. — 2007. — № 2. — С. 110-115.

24. *Наказ* Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/28.19.2013_1277.htm.

25. *Палига Є. М.* Проблеми та пріоритети корпоративного управління економічною безпекою підприємств видавничо-поліграфічної галузі України / Є. М. Палига, А. М. Штангрет // Регіональна економіка. — 2009. — № 1. — С. 1-11.

26. *Пастернак-Таранушенко Г.* Економічна і національна безпека держави / Г. Пастернак-Таранушенко // Економіка України. — 1994. — № 2. — С. 51-56.

27. *Платон* Государство. Закон. Политика [Текст] / Платон. — М. : Мысль, 1998. — 798 с.

28. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Питання проведення гендерно-правової експертизи» від 28 листопада 2018 р. № 997 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF/print>.

29. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» від 11 квітня 2018 р. № 273 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2021-roku>.

30. *Похилюк В. В.* Держава в транзитивній економіці: регулювання економіки, аналіз та стан економічної безпеки. Монографія / В. В. Похилюк. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. — 403 с.

31. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» від 24 лютого 2016 р. № 113-р [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80/print>.

32. *Сенчагов В. К.* Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) / В. К. Сенчагов / Институт экономики РАН. — М.: ЗАО «Финстатинформ», 2002. — 128 с.

33. *Тамбовцев В. Л.* Экономическая безопасность хозяйственных систем : структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник МГУ. Сер. 6. Экономика. — 1995. — С. 14-18.

34. *Токар В. В.* Інноваційно-інвестиційна діяльність промислових підприємств та економічна безпека України: Монографія. — К.: ТОВ «ПанТот», 2013. — 305 с.

35. *Троян В.* Гендерна політика як складова освітнього і наукового простору Європейського Союзу / В. Троян // Світогляд. — 2012. — № 6. — С. 64-68.

36. *Шкарлет С. М.* Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С. М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. — 2007. — № 6. — С. 7-12.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2019.